

## TYPES OF ORGANIC PRODUCTION IN THE LOWER SILESIA

### Summary

*In early 2010, in Lower Silesia, there were 1,025 organic farms, including 47% of households had a status of "in-conversion". Most of them, up to 23% of organic farms were located in the county Kłodzko and 16% in the district of Wrocław. The diversity of organic farms in various districts of Lower Silesia was high and ranged from 1 (Strzelin district) to 235 (Kłodzko district). Lot of factors had an influence on such a large diversity of organic farms deployment and the most important included the quality of agricultural production surface. A characteristic feature of organic farms of Lower Silesia is that about 80% of the main type of organic production are meadows and pastures (package 58A) and fodder crops for animal feed (pack 50A to 57A). Cereal Organic-grown consisted of wheat and spelled (from 3% to 30% of producers) quite a lot consisted of more than 20% rye, oats, from 7.5% to 28.6% and buckwheat. Production of vegetables and fruits is listed only in a few percent of the farms. Due to the possibility of high subsidies for orchards planted with walnut, this package (A 67) has become the direction of production of several agricultural producers. Organic farms of Lower Silesia are mainly focused on plant production. Only in about 20% of organic farms production is carried out by organic livestock, which provides cow's milk, goat cheese, veal, beef and eggs. In tourist areas the equines were bred in many organic farms for recreational purposes.*

## RODZAJE PRODUKCJI EKOLOGICZNEJ NA DOLNYM ŚLĄSKU

### Streszczenie

*Na początku 2010 r. na Dolnym Śląsku zarejestrowanych było 1025 gospodarstw ekologicznych, w tym 47% gospodarstw posiadało status „w okresie konwersji”. Najwięcej, bo aż 23% gospodarstw ekologicznych zlokalizowanych było w powiecie kłodzkim i 16% w powiecie wrocławskim. Zróżnicowanie liczby gospodarstw ekologicznych w poszczególnych powiatach Dolnego Śląska było duże i wahało się od 1 (pow. strzebiński) do 235 (pow. kłodzki). Na tak duże zróżnicowanie rozmieszczenia gospodarstw ekologicznych miało wpływ wiele czynników, a do najważniejszych zliczyć można jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Cechą charakterystyczną gospodarstw ekologicznych Dolnego Śląska jest to, iż dla około 80% gospodarstw głównym rodzajem produkcji ekologicznej są łąki i pastwiska (pakiet 58A) oraz uprawy pastewne na paszę (pakiet 50A do 57A). Ze zbóż metodą ekologiczną uprawia się pszenicę zwyczajną i orkisz (od 3% do 30% producentów), dość dużo żyta ponad 20%, owsa od 7,5% do 28,6% oraz grykę. Produkcja warzyw i owoców notowana jest zaledwie w kilku procentach gospodarstw. Z uwagi na możliwość wysokich dopłat do sadów z nasadzeniami orzecha włoskiego ten pakiet (A 67) stał się kierunkiem produkcji kilku producentów rolnych. Gospodarstwa ekologiczne Dolnego Śląska głównie nastawione są na produkcję roślinną. Tylko w około 20% gospodarstw ekologicznych metodą ekologiczną odbywa się produkcja zwierzęca, która dostarcza mleko krowie, kozie, sery, żywiec cielęcy, wołowy oraz jaja. W regionach turystycznych w wielu gospodarstwach ekologicznych dla celów rekreacyjnych utrzymuje się zwierzęta koniowate.*

### 1. Wprowadzenie

Gospodarstwa ekologiczne, których liczba i powierzchnia bardzo szybko się zwiększa są formą gospodarowania wpisującą się w koncepcję zrównoważonego rozwoju rolnictwa. Rozwój zrównoważony rolnictwa jest wspierany w Unii Europejskiej i bogatych krajach świata. Rolnictwo ekologiczne jest przyjazne dla środowiska, a wytwarzane przez nie produkty charakteryzują się dobrymi walorami odżywczymi.

Liczba gospodarstw ekologicznych na świecie w latach 2003-2006 zwiększyła się o 223878 jednostek i stanowiło to przyrost wynoszący 56,2%. Mimo szybkiego rozwoju tej formy rolnictwa (np. w 2007 roku wzrosła powierzchnia upraw ekologicznych o 1 556 067 ha). Nadal stanowi ona margines i zapewne nie stanie się w najbliższej przyszłości dominującą formą rolnictwa. Szybko rosnący popyt na produkty ekologiczne oraz postępująca liberalizacja rynków upoważniają do konstatacji, że ta nisza ma szansę przekształcić się w znaczący segment rolnictwa, w tych krajach, które zachowały zbliżony do naturalnego ekosystem rolni-

czy oraz rodzinne rolnictwo. [5].

W 2006 r. metody produkcji ekologicznej stosowano w 133 krajach, a w roku następnym w 139 krajach. W 2007 r. wzrosła produkcja upraw ekologicznych o 1556067 ha, przy czym największy przyrost miał miejsce w Ameryce Południowej i Europie. W Australii powierzchnia upraw ekologicznych zajmuje około 40% powierzchni upraw ekologicznych świata. W Europie w analizowanych latach wzrosła powierzchnia upraw ekologicznych o 700 tys. ha. Uprawy ekologiczne stanowiły w 2007 r. 24,2% upraw ekologicznych świata (tab. 1). Do państw o największych powierzchniach upraw ekologicznych zalicza się: Australię, Argentynę, Chiny, USA, Włochy, Brazylię, Hiszpanię, Niemcy.

W Europie 47 państw prowadzi produkcję ekologiczną, w tym najmniej Malta, bo zaledwie 20 ha, a najwięcej Włochy – ponad milion ha. W krajach UE w 2006 r. uprawy ekologiczne zajmowały 96,4% upraw ekologicznych Europy, w 2007 r. 91,8%, a Polska zajmowała 3,2% upraw ekologicznych Europy w 2006 r. i w 2007 r. – 3,7%. W krajach UE nastąpił wzrost powierzchni upraw ekolo-

gicznych z 6837746 ha w 2006 r. do 7765589 w 2008 r., czyli o 972843 ha więcej (tab. 2). Największymi producentami ekologicznymi w UE są: Hiszpania, Włochy, Niemcy, W. Brytania, Francja, Austria, Grecja, Szwecja, Czechy, Polska. W krajach przyjętych do UE po 2004 r. istnieje du-

ży potencjał rolnictwa ekologicznego, a szczególnie w Polsce, Rumunii, Czechach, Węgrzech i Słowacji (tab. 3). Wsparcie produkcji ekologicznej w krajach UE jest bardzo istotnym elementem rozwoju tego systemu produkcji rolniczej.

Tab. 1. Powierzchnia upraw ekologicznych na świecie w latach 2006 i 2007

Table 1 Area of organic production in 2006 and 2007 in the world

Lp.	Wyszczególnienie / Description	2006		2007	
		ha	%	ha	%
1.	Australia z Oceanią / Australia and Oceania	12412984	40,6	12091922	37,7
2.	Afryka / Africa	733534	2,4	607983	1,9
3.	Ameryka Południowa / South America	4579026	15,0	5898777	18,4
4.	Ameryka Północna / North America	2552865	8,4	2590503	8,1
5.	Europa / Europe	7092836	23,2	7776163	24,2
6.	Azja / Asia	3164837	10,4	3126801	9,7
Razem / Together		30536082	100,0	32092149	100,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie [6]

Tab. 2. Powierzchnia upraw ekologicznych w krajach UE

Table 2. Area of organic farming in the EU

Lp.	Kraj / Country	2006		2007		2008	
		Powierzchnia / Surface ha	Ranking	Powierzchnia / Surface ha	Ranking	Powierzchnia / Surface ha	Ranking
1.	Austria	361817	6	372026	6	447678	6
2.	Belgia / Belgium	29308	22	32628	22	36153	22
3.	Dania / Denmark	141019	14	145393	14	150104	13
4.	Finlandia / Finland	144667	13	148760	13	150374	12
5.	Francja / France	552824	5	557133	5	538799	5
6.	Grecja / Greece	302256	7	278397	8	317824	7
7.	Hiszpania / Spain	926390	2	988323	2	1317539	1
8.	Holandia / Netherlands	48426	20	47019	20	50678	19
9.	Irlandia / Ireland	39947	21	41122	21	42816	21
10.	Luksemburg / Luxembourg	3630	25	3380	25	3535	22
11.	Niemcy / Germany	825539	3	865336	3	907786	3
12.	Portugalia / Portugal	269374	9	233475	11	233475	11
13.	Szwecja / Sweden	225385	11	248164	10	336439	8
14.	W. Brytania / Great Britain	605706	4	660200	4	726381	4
15.	Włochy / Italy	1148161	1	1150253	1	1001414	2
16.	Razem kraje 15	5624350	x		x	6303995	x
17.	Cypr / Cyprus	1979	26	2322	26	2323	26
18.	Czechy / Czech Republic	281535	8	312890	7	320311	9
19.	Estonia	72886	19	79530	19	87346	18
20.	Litwa / Lithuania	96696	18	120418	16	122200	16
21.	Łotwa / Latvia	150016	12	150505	12	161624	11
22.	Malta	20	27	12	27	20	27
23.	Polska / Poland	228009	10	285878	9	313944	10
24.	Słowenia / Slovenia	120410	16	117906	18	140755	14
25.	Słowacja / Slovakia	26831	23	29322	23	29836	20
26.	Węgry / Hungary	122765	15	122270	15	122817	17
27.	Razem	1101147	x	1221053	x	1301176	x
28.	Bułgaria / Bulgaria	4692	24	13646	24	16663	19
29.	Rumunia / Romania	107578	17	131401	17	140755	15
30.	Razem	112249	x	145047	x	157418	x
31.	Razem kraje UE	6837746	x	7137709	x	7765589	x

Źródło: obliczenia własne na podstawie [6]

Tab. 3. Struktura powierzchni upraw w UE

Table 3 The surface structure of crops in the EU

Lp.	Wyszczególnienie / Specification	2006	2007	2008
1.	UE 15	82,2	80,9	81,2
2.	Kraje UE po 2004 / EU Countries after 2004	16,1	17,1	16,8
3.	Kraje UE w 2007 / EU Countries after 2007	1,7	2,0	2,0
Razem UE / Together EU		100%	100%	100%

W latach 1999-2010 w Polsce zaobserwowano bardzo dynamiczny wzrost liczby gospodarstw ekologicznych. W 2008 r. liczba gospodarstw posiadających certyfikat oraz będących w okresie konwersji wynosiła 14896, a powierzchnia upraw ekologicznych osiągnęła wielkość 178732,2 ha. W tab. 4, 5 i 6 przedstawiono liczbę, powierzchnię oraz dynamikę liczby gospodarstw w latach 1999-2010. Liczba gospodarstw w tym okresie wzrosła prawie 36-krotnie, a porównując wzrost liczby gospodarstw do roku poprzedniego, to najwyższy przyrost miał miejsce w latach: 2000, 2001 i 2005. Na Dolnym Śląsku rolnictwo ekologiczne rozwija się bardzo dynamicznie. W latach 1999-2010 liczba gospodarstw ekologicznych wzrosła z 16 do 1025, czyli 65-krotnie.

Podstawowym dokumentem prawodawstwa krajowego dotyczącego rolnictwa ekologicznego jest Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 116, poz. 975) oraz inne akty prawne:

- Rozporządzenie MRiRW z 17 lutego 2005 r. w sprawie wzoru formularza wykazu producentów podlegających kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej (Dz.U. z 2005 r. Nr 34 poz. 312);
- Rozporządzenie MRiRW z dnia 11 grudnia 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzoru formularza wykazu producentów podlegających kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej (Dz. U. z 2007 r. Nr 241, poz. 1768)
- Rozporządzenie MRiRW z 13 października 2004 r. w sprawie wzoru formularza wykazu producentów, którzy spełniają wymagania dotyczące produkcji w rolnictwie ekologicznym (Dz.U. z 2004 r. Nr 232 poz. 2336);
- Rozporządzenie MRiRW z dnia 3 października 2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzoru formularza wykazu producentów, którzy spełniają wymagania dotyczące produkcji w rolnictwie ekologicznym (Dz. U. 2008 Nr 183, poz. 1140),
- Rozporządzenie MRiRW z 01 lipca 2004 r. w sprawie

określenia jednostki organizacyjnej kwalifikującej środki ochrony roślin do stosowania w rolnictwie ekologicznym oraz prowadzącej wykaz tych środków (Dz.U. z 2004 r. Nr 164, poz. 1719);

- Rozporządzenie MRiRW z dnia 1 lipca 2004 r. w sprawie określenia jednostki organizacyjnej kwalifikującej środki ochrony roślin do stosowania w rolnictwie ekologicznym oraz prowadzącej wykaz tych środków (Dz. U. z 2004 r. Nr 164, poz. 1719);
- Rozporządzenie MRiRW z dnia 13 kwietnia 2007 r. w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa (Dz. U. 2007, Nr 67, poz. 446);
- Rozporządzenie MRiRW z dnia 30 maja 2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa (Dz. U. 2008, Nr 102, poz. 654);
- Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych (Dz. U. z 2005 r. Nr 187, poz. 1577, ze zm.);
- Rozporządzenie MRiRW z dnia 28 lipca 2008 r. w sprawie nadania funkcjonariuszom Inspekcji Weterynaryjnej, Inspekcji Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych oraz Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa uprawnień do nakładania grzywn w drodze mandatu kary (Dz. U. Nr 137, poz. 861);
- Rozporządzenie MRiRW z dnia 28 lutego 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Program rolno-środowiskowy” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U., Nr 34, poz. 200 ze zm.);
- Rozporządzenie MRiRW z dnia 25 kwietnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz. U. 2006, Nr 75, poz. 521).

Tab. 4. Liczba gospodarstw ekologicznych  
Table 4. The number of organic farms

Rok/ Year	Polska / Poland				Dolny Śląsk / Lower Silesia				
	ogółem /Total	z certyfikatem /certified	bez certyfikatu / without certificate	% w trakcie przestawiania / % during the conversion	ogółem / total	% gosp. w kraju / % of farms in the country	z certyfikatem /certified	bez certyfikatu / without certificate	% w trakcie przestawiania / % during the conversion
1999	555	273	282	50	16	2,9	7	9	56
2000	1419	511	908	64	33	3,4	9	24	72
2001	1787	669	1118	63	54	3,0	17	37	69
2002	1977	882	1095	55	82	4,1	37	45	55
2003	2286	1287	999	44	110	4,8	52	58	53
2004	3760	1683	2077	55	197	5,2	89	108	55
2005	7182	2050	5133	71	396	5,5	113	160	70
2006	9187	3504	5683	62	481	5,3	178	303	63
2007	11870	6618	5252	44	652	5,5	358	294	45
2008	14896	8685	6211	42	879	5,9	456	423	47
2009	17091				890	5,9	460	430	48
2010	20582				1025	6,2	546	479	46

Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

Tab. 5. Powierzchnia upraw ekologicznych  
Table 5. Area of organic production

Rok / Year	Polska / Poland				Dolny Śląsk / Lower Silesia			
	z certyfikatem / certified	w trakcie przetwarzania / during conversion	ogółem / total	średnia powierzchnia / average area	z certyfikatem / certified	w trakcie przetwarzania / during conversion	ogółem / total	średnia powierzchnia / average surface
	tys. ha			ha	ha			
1999	4,2	2,8	7,0	12,6	302,1	428,9	899,2	56,2
2000	6,8	4,9	11,7	8,7	470,3	1186,3	1656,6	50,2
2001	12,9	25,9	38,7	21,7	579,3	2727,9	3317,16	61,4
2002	24,4	19,4	43,8	22,1	2259,4	1912,9	4172,3	50,9
2003	30,2	19,7	49,9	21,8	2955,7	1616,3	4572,0	55,8
2004	37,7	45,0	82,7	22,0	4129,0	4660,1	8789,1	40,1
2005	38,7	12,8	166,3	23,2	3961,0	12521,4	16482,0	35,8
2006	75,1	152,9	228,0	24,8	8782,3	10516,0	19305,3	36,1
2007	137,9	150,4	287,5	24,2	11984,6	10719,1	21987,6	32,7
2008	178,7	136,2	314,9	21,1	16035,3	12431,2	28466,5	32,3
2009	222,0	145,0	367,0	21,1	15462,9	10963,7	2642,6	29,7

Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

Tab. 6. Dynamika liczby gospodarstw ekologicznych  
Table 6. Dynamics of the number of organic farms

Lata / Years	Polska / Poland		Dolny Śląsk / Lower Silesia	
	Dynamika / Dynamics			
	Rok / Year 1999 = 100%	Rok poprzedni / Previous Year = 100%	Rok / Year 1999 = 100%	Rok poprzedni / Previous year = 100%
1999	100	100	100	100
2000	256	25	2006	206
2001	321	125	338	163
2002	356	111	513	151
2003	416	116	688	134
2004	677	164	1231	179
2005	1244	191	2475	201
2006	1655	127	6006	121
2007	2131	129	4075	135
2008	2684	125	5494	134
2009	3079	115	5561	101
2010	3708	121	6487	117

Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

Od 1 stycznia 2009 r. obowiązują nowe przepisy wspólnotowe w zakresie rolnictwa ekologicznego. Podstawowymi dokumentami prawodawstwa UE są:

- Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych oraz uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 (Dz. U. UE L 2007 Nr 189, poz. 1, ze zm.);
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008 z dnia 5 września 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli (Dz. U. UE L 2008 Nr 250, poz. 1 ze zm.);
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1235/2008 z dnia 8 grudnia 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w odniesieniu do ustaleń dotyczących przewozu produktów ekologicznych z krajów trzecich (Dz. U. UE L 2008 Nr 334, poz. 25);

Teksty aktów prawnych w języku polskim dostępne są na stronie internetowej MRiRW ([www.minrol.gov.pl/DesktopDefault.aspx?TABOrgId=1155&LangId=0](http://www.minrol.gov.pl/DesktopDefault.aspx?TABOrgId=1155&LangId=0)), Internetowego Systemu Aktów Prawnych <http://isip.sejm.gov.pl/prawo/index.html> i EUR-Lex – dostępu do aktów prawnych

UE <http://eur-lex.europa.eu/pl/index.htm>.

Rolnicy prowadzący działalność ekologiczną od 1999 r. korzystają z dopłat do powierzchni upraw ekologicznych. Do przystąpienia Polski do UE, czyli do 30.04.2004 r. dopłaty te były wypłacane z budżetu państwa, a od przystąpienia do UE, rolnictwo ekologiczne wspierane jest dotacjami w ramach programów rolnośrodowiskowych - Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW – 2004-2006). W ramach tego programu rolnictwo ekologiczne zostało objęte pakietem działań o kodzie SO2, które składało się z ośmiu wariantów w latach 2004-2006 (tab. 7), a w latach 2007-2013 liczba wariantów została powiększona o uprawy zielarskie i uprawy jagodowe.

Powiększenie wariantów dopłat i wzrost dopłat ekologicznych spowodowały zwiększoną aktywność producentów rolnych, a świadczyć o tym może ranking liczby gospodarstw i powierzchni upraw ekologicznych według województw (tab. 8). Największe zmiany w liczbie gospodarstw można zauważyć w woj. zachodniopomorskim, które z 14 miejsc w 2004 r. przesunęło się na miejsce 5 w 2008 r. Województwo to posiada największą powierzchnię upraw ekologicznych. Najwięcej gospodarstw ekologicznych jest w województwach małopolskim i podkarpackim, a najmniej w opolskim i śląskim [1].

Tab. 7. Warianty pakietu rolnictwa ekologicznego w latach 2004-2006 i 2007-2013  
 Table 7. Variants of a package of organic farming in 2004-2006 and 2007-2013

Warianty / Variants	Nazwa wariantu / Variant	Kwota dotacji zł/ha / / The grant amount PLN / ha	
		2004-2006	2007-2013
2.1	Uprawy rolnicze bez certyfikatu / Agricultural crops without certificate	680	840
2.2	Uprawy rolnicze z certyfikatem / Certified Agricultural Crops	600	790
2.3	Trwałe użytki zielone bez certyfikatu / Grassland without certificate	330	330
2.4	Trwałe użytki zielone z certyfikatem / Certified grassland	260	260
2.5	Uprawy warzywnicze bez certyfikatu / Vegetable crops without certificate	980	1300
2.6	Uprawy warzywnicze z certyfikatem / Certified vegetable crops	940	1050
2.7	Uprawy zielarskie bez certyfikatu / Growing herbs without certificate	x	1050
2.8	Uprawy zielarskie z certyfikatem / Certified growing herbs	x	1150
2.9	Uprawy sadownicze i jagodowe w okresie przestawiania / Fruit and berry crops in conversion	1800	1800
2.10	Uprawy sadownicze i jagodowe z certyfikatem / Certified fruit and berry crops	1540	1540
2.11	Pozostałe uprawy sadownicze i jagodowe z certyfikatem / Other fruit and berry crops with certificate	x	650
2.12	Pozostałe uprawy sadownicze i jagodowe w okresie przestawiania / Other fruit and berry crops in conversion	x	800

Źródło: MRiRW

Tab. 8. Ranking województw wg liczby gospodarstw i powierzchni upraw ekologicznych  
 Table 8. Ranking of provinces according to the number of farms and organic area

Lp.	Wyszczególnienie / Specification	Liczba gospodarstw / Number of farms					Powierzchnia upraw / Crops' surface				
		2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008
1.	Dolnośląskie	8	9	9	9	9	4	5	6	6	6
2.	Kujawsko-pomorskie	10	13	13	14	14	11	14	13	13	13
3.	Lubelskie	5	5	5	3	3	7	8	5	4	5
4.	Lubuskie	12	11	11	11	11	12	10	10	8	10
5.	Łódzkie	11	12	12	13	13	14	13	14	14	14
6.	Małopolskie	1	1	1	1	1	5	7	8	12	7
7.	Mazowieckie	3	3	3	4	4	6	4	4	5	6
8.	Opolskie	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
9.	Podkarpackie	4	2	2	2	2	2	2	3	3	3
10.	Podlaskie	7	6	6	7	7	9	9	9	9	9
11.	Pomorskie	9	8	8	12	12	12	12	12	11	11
12.	Śląskie	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
13.	Świętokrzyskie	2	4	4	6	6	8	11	11	12	13
14.	Warmińsko-mazurskie	6	7	7	8	8	3	3	2	2	2
15.	Wielkopolskie	12	10	10	10	10	10	6	7	7	8
16.	Zachodniopomorskie	14	14	14	5	5	1	1	1	1	1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

Celem badań było określenie rodzajów produkcji w gospodarstwach ekologicznych w subregionach funkcjonalnych obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego.

## 2. Metody badawcze oraz źródła materiałów

Materiał do badań pochodził ze źródeł wtórnych [2], a były to wykazy producentów rolnych w rolnictwie ekologicznym 2009 r. dla Dolnego Śląska. Wykaz ten udostępnił Główny Inspektor Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Wykaz zawierał dane producentów dotyczące miejsca zamieszkania, statusu gospodarstwa oraz rodzaju upraw, rodzaju zwierząt lub rodzaju produktu. Materiał badawczy opracowano na podstawie analizy poziomej i porównawczej, a wyniki badań przedstawiono w formie tabelarycznej i na rysunkach.

## 3. Charakterystyka Dolnego Śląska

Powierzchnia obszarów wiejskich Dolnego Śląska obejmuje 1211357 ha, a powierzchnia lasów w 2008 r. wynosiła 581171 ha, stanowiły one 29,1% powierzchni ogólnej województwa. Województwo dolnośląskie powstało

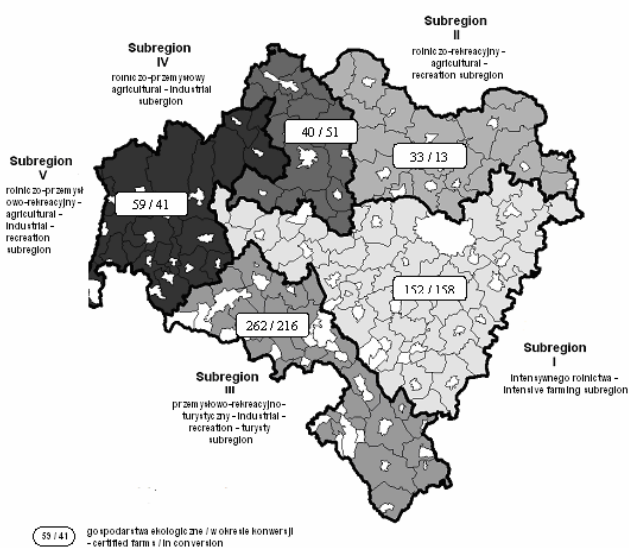
w 1999 r. z połączenia województw jeleniogórskiego, legnickiego, wałbrzyskiego i wrocławskiego. Administracyjnie Dolny Śląsk obejmuje 26 powiatów ziemskich oraz 133 gminy wiejskie i miejsko-wiejskie oraz gminy miejskie, które stanowiły 21,3% ogółu gmin. Dolny Śląsk został podzielony na 5 regionów funkcjonalnych obszarów wiejskich.

Na Dolnym Śląsku działalność rolniczą prowadziło w 2008 r. 109,8 tys. gospodarstw i stanowiło to 4,6% gospodarstw kraju. Grunty Dolnego Śląska w 58,3% są w dyspozycji sektory publicznego, a pozostałe są własnością sektora prywatnego. Gruntami sektora publicznego dysponują: Państwowe Gospodarstwa Leśne (PGL) 51,4%, Agencja Nieruchomości Rolnej – 32,9%, gospodarka komunalna 6,3% oraz w 9,4% pozostali właściciele. Grunty sektora prywatnego zdominowane są przez gospodarstwa rolne 34% powierzchni obszarów wiejskich i ok. 82% powierzchni sektora prywatnego.

Bogate walory klimatyczno-przyrodniczo-krajobrazowe, urozmaicone warunki glebowe powodują zaliczenie Dolnego Śląska do najciekawszych pod względem zasobów środowiska regionów Polski. Około 22% powierzchni woje-

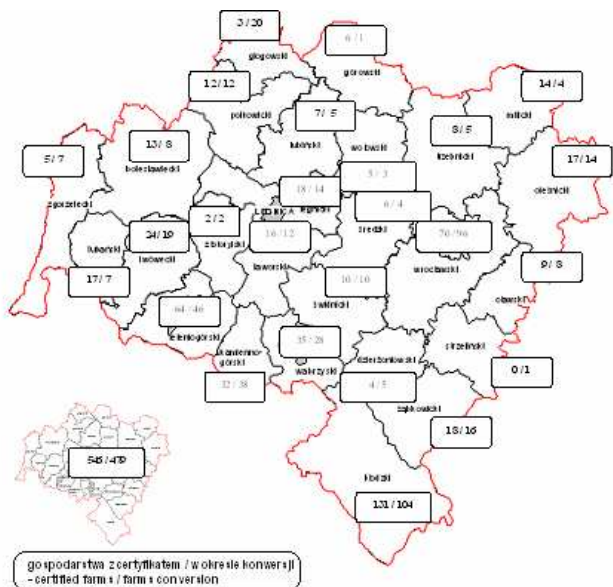
wództwa objęte jest ochroną prawną i są to cenne przyrodniczo obszary, na których nie można rozwijać intensywnego rolnictwa. Dlatego też rozwój rolnictwa ekologicznego na tych terenach staje się korzystną alternatywą rozwoju przyjaznego dla środowiska. Rolnictwo ekologiczne to takie, które oparte jest na naturalnych metodach produkcji, w których nie stosuje się nawozów mineralnych, chemii pestycydowej, dodatków syntetycznych do pasz oraz organizmów genetycznie modyfikowanych (GMO).

Dolny Śląsk w strategii rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w 2001 r. został podzielony na 5 subregionów funkcjonalnych. Na rys. 1 i 2 przedstawiono rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych wg subregionów i powiatów z podziałem na gospodarstwa ekologiczne i w okresie konwersji.



Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

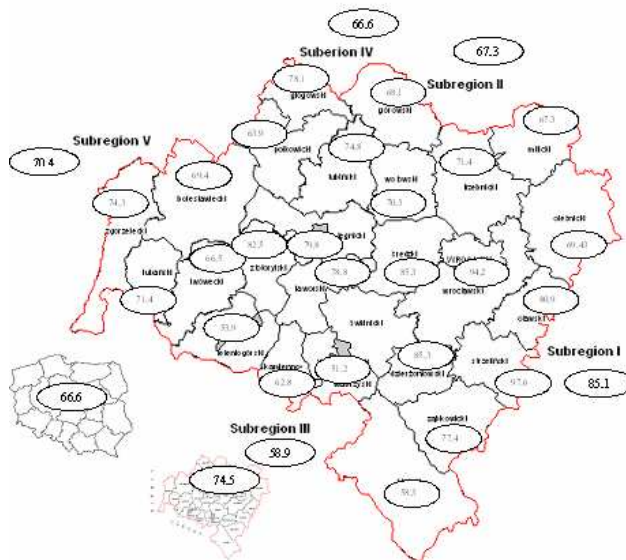
Rys. 1. Gospodarstwa ekologiczne w subregionach funkcjonalnych obszarów wiejskich w 2010 r.  
Fig. 1. Ecological farms in functional subregions of rural areas in 2010



Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

Rys. 2. Gospodarstwa ekologiczne na Dolnym Śląsku według powiatów na początku 2010 r.  
Fig. 2. Ecological farms in Lower Silesia according to districts at the beginning of 2010

Dolny Śląsk posiada korzystne warunki produkcji dla rolnictwa. Wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej [4] dla województwa wynosi 74,5 pkt i jest on wyższy od średniej dla Polski o 7,9 pkt (rys. 3). Gorsze warunki dla rolnictwa występują na południu województwa, gdzie tereny górskie obniżają wskaźnik waloryzacji przez niższą temperaturę, silne nachylenie zboczy. W środkowej części województwa występują najlepsze warunki przyrodnicze. O powodzeniu produkcji rolniczej decyduje nie tylko jakość gleb, ale także takie czynniki jak: rzeźba terenu, stosunki wodne i klimat.



Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

Rys. 3. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej Dolnego Śląska  
Fig. 3. Evaluation index of agricultural acreage in Lower Silesia index

#### 4. Struktura produkcji roślinnej i zwierzęcej gospodarstw ekologicznych

Struktura produkcji określa procentowy udział wysoko-nakładowych grup roślin i zwierząt w organizacji gospodarstwa [3]. Aby określić kierunek produkcji według Kocpia [3], konieczna jest informacja o strukturze użytków rolnych i obsadzie inwentarza żywego w SD/1000 ha UR (sztuki duże na 100 ha użytków rolnych). W materiałach źródłowych zawarte są tylko informacje dotyczące rodzaju uprawy, zwierząt i rodzaju produktu bez określania wielkości. Kierunki produkcji roślinnej i zwierzęcej określono na podstawie zadeklarowania rodzaju uprawy i rodzaju zwierząt.

W tab. 9 przedstawiono kierunki produkcji gospodarstw ekologicznych Dolnego Śląska w subregionach z podziałem na dział produkcji roślinnej, roślinno-zwierzęcej i zwierzęcej dla dwóch typów gospodarstwa. Analizując tab. 9 można zauważyć, że 76,1% gospodarstw ekologicznie produkuje tylko produkty roślinne, 23,5% gospodarstw ekologicznie wytwarza produkty roślinne i zwierzęce i tylko 0,4% prowadzi produkcję zwierzęcą. W gospodarstwach ekologicznych, które posiadają certyfikat ekologiczny, gospodarstwa, które prowadzą produkcję roślinno-zwierzęcą jest o 50% więcej niż w gospodarstwach w okresie konwersji. Gospodarstwa w okresie konwersji charakteryzują się tym, że udział kierunku roślinnego wahał się w subregionach od 72,2 do 95,1%.

Tab. 9. Kierunki produkcji w gospodarstwach ekologicznych Dolnego Śląska  
 Table. 9. Commercial trends in ecological farms in Lower Silesia

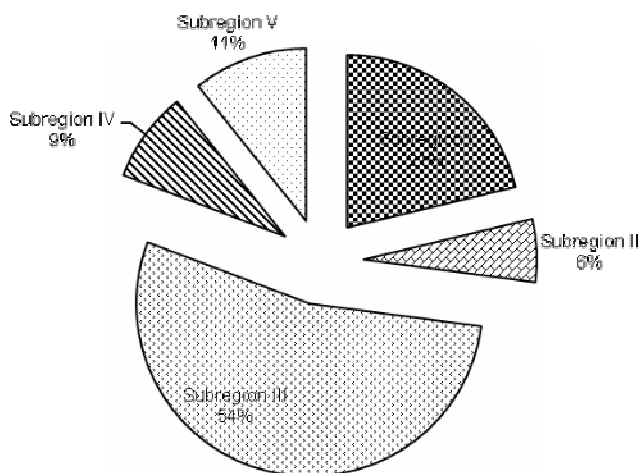
Subregiony / Subregions		Gospodarstwa ekologiczne / Ecological farms											
		z certyfikatem / certified				w okresie konwersji / in conversion				razem / total			
		typ i rodzaj produkcji / type and kind of production											
		R	R-Z	Z	Razem	R	R-Z	Z	Razem	R	R-Z	Z	razem total
I	liczba /number				152				158				310
	%	82,2	17,8	-	100,0	92,4	6,3	1,3	100,0	87,4	11,9	0,7	100,0
II	liczba /number				33				13				46
	%	75,8	24,2	-	100,0	92,3	7,7	-	100,0	80,4	19,6	-	100,0
III	liczba /number				262				216				478
	%	59,9	40,1	-	100,0	72,2	26,9	0,9	100,0	65,5	34,1	0,4	100,0
IV	liczba /number				40				51				91
	%	82,5	17,5	-	100,0	90,2	9,8	-	100,0	86,8	13,2	-	100,0
V	liczba /number				59				41				100
	%	69,5	30,5	-	100,0	95,1	4,9	-	100,0	80,0	20,0	-	100,0
razem / total	liczba /number				546				479				1025
	%	69,8	30,2	-	100	83,3	15,9	0,8	100,0	76,1	23,5	0,4	100,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

Subregion III, w którym jest najwięcej gospodarstw (46,6%), charakteryzuje się tym, iż najwięcej jest gospodarstw roślinno-zwierzęcych (34,1%), a kierunek produkcji roślinnej w gospodarstwach o statusie ekologicznym występuje w 59,9% i jest to najniższy wskaźnik spośród analizowanych subregionów. W grupie gospodarstw w okresie przestawiania 72,2% to gospodarstwa ekologicznie uprawiające produkcję roślinną. Subregion I, który charakteryzuje się tym, że posiada najlepsze warunki produkcji, na produkcję roślinną nastawionych jest średnio 87,4% gospodarstw (82,2 i 92,4%). Gospodarstw w okresie konwersji, które łączą produkcję roślinną ze zwierzęcą jest tylko 6,3%.

Na 1025 gospodarstw ekologicznych 650 gospodarstw ekologicznie uprawia łąki (pakiet A 58). Udział tego pakietu w subregionach przedstawiono na rys. 4.

Najwięcej łąk uprawianych ekologicznie jest w subregionie III i I, a najmniej w II.



Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

Rys. 4. Udział pakietu A 58 w subregionach

Fig. 4. Share of A 58 parity in subregions

Rolnicy ekologiczni deklarowali, że uprawiają ekologicznie zboża, ziemniaki, warzywa, sady (orzech włoski wystąpił tylko w ok. 7% gospodarstw). Ziemniaki uprawiali rolnicy z II subregionu, III i V. Ze zbóż uprawiano pszenicę zwyczajną, orkisz, pszenżyto, żyto, jęczmień, owies, kukurydzę na ziarno oraz grykę.

W tab. 10 przedstawiono procentowy udział gospodarstw ekologicznych uprawiających zboża. Analizując dane zauważa się, że pszenica zwyczajna, żyto i owies są głównymi roślinami zbożowymi uprawianymi metodą ekologiczną. Wśród zbóż uprawianych ekologicznie jest również orkisz i gryka. Natomiast niewiele jest ekologicznych gospodarstw z uprawami warzyw (najwięcej w subregionie II i IV) i sadowniczych.

W produkcji zwierzęcej wyodrębniono 24 pakiety. W każdym subregionie prowadzi się chów kur niosek, hodowlę kóz i owiec oraz zwierzęta koniowate. W subregionie I produkcję zwierzęcą prowadzono tylko w zakresie 10 pakietów. Natomiast w subregionie III prowadzono zwierzęcą produkcję ekologiczną korzystając ze wszystkich pakietów. Oferta zwierzęcych produktów ekologicznych obejmuje następujące produkty: mleko, mięso wołowe, mleko kozie, jaja.

W tab. 11 i 12 przedstawiono liczbę rodzajów produkcji w gospodarstwach ekologicznych z certyfikatem oraz w okresie konwersji w subregionach funkcjonalnych obszarów Dolnego Śląska.

Tylko jeden rodzaj produkcji w gospodarstwach ekologicznych z certyfikatem prowadziło średnio 35,2% gospodarstw z rozstępem od 15,3% do 75% w zależności od subregionu, a w gospodarstwach w okresie przestawiania wskaźnik ten był wyższy o 20 punktów procentowych (od 26,8 do 72,6%). Najczęściej był to pakiet z użytkami zielonymi.

Dwa rodzaje produkcji zarówno w gospodarstwach z certyfikatem, jak i okresie przestawiania wystąpiły w tych regionach średnio na poziomie 14%. W miarę wzrostu liczby rodzajów produkcji ekologicznej maleje udział tych gospodarstw w strukturze rodzajowej produkcji. Zwiększona

różnorodność produkcji ekologicznej zauważa się w subregionie III przemysłowo-rekreacyjno-turystycznym, a najmniej różnorodna występuje w subregionach II i IV.

Subregion I intensywnego rolnictwa, w którym działalność produkcyjną opartą na systemie produkcji ekologicznej w 2010 roku prowadziło 310 gospodarstw, z tego 62,3% uprawia tylko jeden rodzaj produkcji (w głównej mierze łąki i pastwiska). Ewidencja gospodarstw oparta na adresie zamieszkania może doprowadzić do błędnych wniosków. W zasadzie gospodarstw ekologicznych znajdujących się

w powiecie wrocławskim jest znacznie mniej, gdyż gospodarstwa położone są w innych regionach. Gospodarstwa ekologiczne dobrze prosperujące w tym subregionie to gospodarstwa z powiatów ząbkowickiego oraz po jednym z wrocławskiego i średzkiego.

W II subregionie rolniczo-rekreacyjnym funkcjonuje zaledwie 45 gospodarstw. Oferują one na rynek jaja kur zielononózek, produkty z mleka koziego oraz warzywa dyniowate.

Tab. 10. Procentowy udział gospodarstw ekologicznych uprawiających zboża  
Table 10. Percentage of ecological farms growing cereals

Lp. No	Wyszczególnienie / Specification	Subregiony / Subregions				
		I	II	III	IV	V
1.	Pszenica zwyczajna / <i>Scott wheat</i>	30,5	26,5	22,6	6,5	18,5
2.	Pszenica orkisz / <i>Spelt (Triticum spelta)</i>	17,4	3,2	3,4	3,0	10,0
3.	Pszenżyto / <i>Triticale</i>	2,3	28,0	5,3	4,0	15,0
5.	Żyto / <i>Rye</i>	27,0	25,0	14,0	22,0	36,2
6.	Jęczmień / <i>Barley</i>	12,0	15,0	5,3	1,2	9,0
7.	Owies / <i>Oat</i>	18,0	17,7	28,0	7,5	28,6
8.	Kukurydza na ziarno / <i>Corn for grain</i>	12,1	-	1,5	-	1,0
9.	Inne zboża (gryka) / <i>Other cereals (buckwheat)</i>	4,2	29,0	30,0	-	32,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

Tab. 11. Rodzaje produkcji (gospodarstwa w okresie konwersji)  
Table 11. Types of production (farms in conversion)

Liczba rodzajów produkcji / The number of types of production	Subregiony / Subregions											
	I		II		III		IV		V		Razem/ Total	
	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%
1	114	72,2	7	53,9	95	44,0	37	72,6	11	26,8	264	55,1
2	20	12,7	1	7,7	30	13,9	9	17,7	7	17,1	67	14,0
3	11	7,0	-	-	20	9,3	3	5,9	5	12,2	39	8,1
4	9	5,7	-	-	19	8,8	-	-	5	12,2	33	6,9
5	2	1,3	2	15,4	15	6,9	1	1,9	2	4,9	22	4,6
6	-	-	1	7,7	7	3,2	-	-	3	7,3	11	2,3
7	1	0,6	-	-	5	2,3	1	1,9	1	2,4	8	1,7
8	1	0,5	1	7,7	10	4,6	-	-	1	2,4	13	2,7
9	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4,8	2	0,4
10	-	-	1	7,6	2	0,9	-	-	-	-	3	0,6
11	-	-	-	-	11	5,1	-	-	-	-	11	2,3
12	-	-	-	-	1	0,5	-	-	3	7,5	4	0,8
13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	-	-	-	-	1	0,5	-	-	-	-	1	0,2
15	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2,4	1	0,3
16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Razem/ Total	158	100,0	13	100,0	216	100,0	51	100,0	41	100,0	479	100,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS



Tab. 12. Rodzaje produkcji (gospodarstwa z certyfikatem)  
Table 12. Types of production (certified farms)

Liczba rodzajów produkcji / The number of types of production	Subregiony / Subregions											
	I		II		III		IV		V		Razem / Total	
	Liczba /number	%	Liczba /number	%	Liczba /number	%	Liczba /number	%	Liczba /number	%	Liczba /number	%
1	79	52,0	14	42,4	60	22,9	30	75,0	9	15,3	192	35,2
2	22	14,5	-	-	41	15,6	3	7,5	10	17,0	76	13,9
3	14	9,2	2	6,1	33	12,6	1	2,5	9	15,3	59	10,8
4	7	4,6	5	15,2	18	6,9	3	7,5	8	13,6	41	7,5
5	10	6,6	1	3,0	28	10,7	1	2,5	2	3,4	42	7,7
6	5	3,3	1	3,0	11	4,2	2	5,0	5	8,5	24	4,4
7	1	0,7	2	6,1	16	6,1			4	6,8	23	4,2
8	4	2,1	4	10,2	12	4,6			2	3,4	22	4,0
9	2	1,4	2	6,1	10	3,8			3	5	17	3,1
10	2	1,4	1	2,9	8	3,0			3	4,9	14	2,6
11	-	-	1	3,0	10	3,8			-	-	11	2,0
12	-	-			4	1,5			-	-	4	0,7
13	3	2,1			3	1,2			-	-	6	1,1
14	-	-			2	0,7			-	-	2	0,4
15	-	-			1	0,4			-	-	1	0,2
16	-	-			1	0,4			1	1,7	2	0,4
17	-	-			-	-			-	-	-	-
18	-	-			-	-			2	3,4	2	0,4
19	1	0,7			1	0,4			1	1,7	3	0,4
20	-	-			-	-					-	-
21	1	0,7			-	-					1	0,2
22	-	-			1	0,4					1	0,2
23	-	-			-	-					-	-
24	-	-			-	-					-	-
25	1	0,7			-	-					1	0,2
26					1	0,4					1	0,2
27					1	0,4					1	0,2
28												
29												
Razem Total	152	100,0	33	100,0	262	100,0	40	100,0	59	100,0	546	100,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie IJHARS

## 5. Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone rozważania na temat rodzajów produkcji ekologicznej na Dolnym Śląsku pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. W latach 1999-2010 na Dolnym Śląsku liczba gospodarstw ekologicznych wzrosła 65-krotnie. Gospodarstwa ekologiczne badanego województwa stanowią 6,2% gospodarstw Polski. Średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego Dolnego Śląska w analizowanym okresie była większa od średniej krajowej. Największy przyrost gospodarstw ekologicznych miał miejsce w latach: 2000, 2004 i 2005.
2. Lokalizacja gospodarstw ekologicznych na Dolnym Śląsku jest bardzo zróżnicowana, najwięcej gospodarstw ekologicznych znajduje się w subregionie przemysłowo-rekreacyjno-turystycznym, a najmniej w Dolinie Baryczy.
3. Gospodarstwa ekologiczne Dolnego Śląska w głównej mierze nastawione są na produkcję roślinną, takich gospodarstw było średnio 76,1%. Głównym rodzajem produkcji roślinnej były uprawy pastewne takie jak: wieloletnie uprawy dwuliścienne na paszę, trawy na gruntach ornych oraz pastwiska i łąk. Dwa działy produkcji – roślinny i zwierzęcy wystąpił średnio w 23,5%, największy odsetek gospodarstw łączył produkcję roślinną i zwierzęcą w subregionie III, a najmniej w subregionie I.

4. Jeden rodzaj produkcji roślinnej bądź zwierzęcej prowadziło 456 gospodarstw ekologicznych, a był to zazwyczaj pakiet A58 (łąki i pastwiska). Dwa rodzaje produkcji zarówno w gospodarstwach z certyfikatem, jak i w okresie konwersji uprawiało około 14%. Gospodarstwa w okresie konwersji prowadziły mniejszą liczbę rodzajów produkcji. Maksymalna liczba produkcji wynosiła 14, a w gospodarstwach z certyfikatem była dwukrotnie wyższa i wynosiła 27. W subregionie III występuje najkorzystniejsza struktura rodzajów produkcji. Bardzo niekorzystna struktura rodzajów produkcji ma miejsce w subregionie IV.

## 6. Literatura

- [1] Golinowska M.: Ekologizacja rolnictwa dolnośląskiego. W: Rozwój zrównoważony rolnictwa i obszarów wiejskich na Dolnym Śląsku. IRWiR PAN, 2010: 99-121.
- [2] Kędzior Z.: Badania rynku, metody zastosowania. Warszawa: PWE, 2005, ss. 299.
- [3] Kopec B.: Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych (wybrane zagadnienia). Skrypt AR we Wrocławiu, 1983, Nr 269, ss. 283.
- [4] Witek T., Górski T. i in.: Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej według gmin. Puławy, INiG, 1993.
- [5] Zegar J.S.: Gospodarstwa ekologiczne w Polsce w świetle badań strukturalnych. [w:] Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym (6) IERiGŻ-PIB, 2008: 114-140.
- [6] [www.organic Word.net/statistics](http://www.organic Word.net/statistics)